

JESPER JUUL

Dítě –
váš partner
ve výchově

ARGO

JESPER JUUL

Dítě – váš partner ve výchově

Na cestě za novými rodinnými hodnotami

ARGO

PŘELOŽILA KRISTINA VÁCLAVŮ

Dit kompetente barn – på vej mod et nyt værdigrundlag for familien

© Argo, 2015

Copyright © 1995 Jesper Juul

Published by agreement with Leonhardt & Høier Literary Agency A/S,
Copenhagen

Translation © Kristina Václavů, 2015

Photograph © Štěpán Hon, 2015

ISBN 978-80-257-1241-2 (váz.)

ISBN 978-80-257-1393-8 (e-kniha)

OBSAH

<i>Úvod</i>	11
Kapitola 1 – Rodinné hodnoty	17
Rodina jako mocenská struktura	17
Výchovné metody	20
Období vzdoru	21
Puberta	21
Revolta náctiletých	22
Hranice	22
Jednota	23
Důslednost	24
Tresty	24
Spravedlnost	25
Demokratická vsuvka	26
Konflikt	29
Rovnost	29
Respekt	30
Požadavky	31
Rovnocenné společenství	31
Kapitola 2 – Děti spolupracují	34
Základní konflikt	34
Spolupráce	35
Integrita	42
Konflikt	55
Kapitola 3 – Sebevědomí a sebedůvěra	68
Definice	68
Koukni, mami!	71
Uznání a hodnocení	76
Neviditelné děti	83
Od neviditelného k viditelnému	87
Násilí zůstane vždy násilím	88
Sebevědomí dospělých	93
Kapitola 4 – Odpovědnost, odpovědné jednání a moc	95
Definice	95

Každý začátek je těžký	99
Rodičovská zodpovědnost a moc	100
Osobní odpovědnost dětí	104
Osobní jazyk	109
Odpovědný, ale ne sám	111
Odpovědnost nebo služba	116
Sociální odpovědnost dětí	120
Praktická odpovědnost	123
Přemrštěně odpovědné děti	126
Jediní odpovědní	133
Moc rodičů	136
Interakce	137
Odpovědná moc	142
Kapitola 5 – Hranice	149
Vystupte z role	151
Stanovte si hranice	153
Jestliže neuspějete	155
Sociální hranice	158
Kapitola 6 – Rodina v pubertálním věku dítěte	163
Správná výchova	164
Rodičovská ztráta	167
Kdo rozhoduje?	171
Když se to téměř podaří	175
Kapitola 7 – Rodiče	179
Rozdíly	180
Rovnocenné vedení	185
Partnerství a rodičovství	185
Vzájemnost a rovné postavení	187
 <i>Poznámka</i>	 191

Úvod

Před pětadvaceti třiceti lety jsem byl stejně jako mnoho dalších z mé generace přesvědčen, že na způsobu, kterým na rodinu a výchovu dětí nahlíží naši rodiče (a předchozí generace), není něco v pořádku. Vlastně jsme toho tehdy zase tolik nevěděli, ale měli jsme na to spoustu názorů a zastávali jsme mnoho různých stanovisek.

V následujícím desetiletí, kdy jsem pracoval částečně s dětmi a mládeží s takzvaně výchovnými problémy, částečně se skupinami matek samoživitelek (a zároveň jsem procházel výcvikem rodinného terapeuta), jsem si uvědomil, že mé názory nejsou ani lepší, ani horší než ty, kterým chtějí být alternativou. Mé názory a postoje totiž trpěly jedním základním nedostatkem: scházel jim etický rozměr a vedly k polarizaci. Na jejich základě bylo možné „s jistotou“ pouze rozdělovat lidi na dobré, tedy jednající v souladu se „správnými“ názory, a špatné, to znamená na ty, kteří jednali v souladu s názory „mylnými“.

Polarizovaná pak přicházela pochopitelně i zpětná vazba od mých kolegů a klientů. Někteří si mysleli, že jsem dobrý, a jiní, že nejsem. Ve své naivitě jsem se domníval, že dokud budou převažovat ti první, „jsem za vodou“. Teprve později mi došlo, že jsem měl naslouchat právě těm druhým. Až v roli neschopného otce jsem se pomalu začal *učit* v oblasti, v níž jsem se doposud jen vzdělával.

Do té doby jsem si myslel, že rodiče s dětmi by potřebovali především výchovu postavenou na porozumění, toleranci a demokratických principech, na rozdíl od moralizující a netolerantní výchovy, která všechno řídí a (jak jsem věděl), podrývá dětem sebevědomí a bere jim chuť do života.

Ve společnosti svého syna a spolu s rodinami, se kterými jsem byl v každodenním kontaktu, jsem pomalu přicházel na to, jak povrchní názory zastávám. Ač se situace dětí v rodině a ve společnosti stávala v mnoha ohledech méně „nelidskou“, měřilo se nadále dvojím metrem. Tento fakt jednak podněcoval mou profesionální touhu inspirovat

k nápravě osoby, se kterými pracuji, jednak mi umožňoval denně vnímat onu specifickou formu bolesti, již takový stav věcí všem zúčastněným působí.

Jako školitel a supervisor jsem byl příliš často svědkem toho, jak rodiče ze schůzek s odborníky odcházeli jako poražení, v tom smyslu, že opouštěli své rádce a terapeuty ještě bezradnější a s ještě menším sebevědomím, než s jakým přišli. Často jsem také zažil, jak si oni odborníci připadali bezmocní a nekompetentní, ale protože cítili povinnost něco udělat, křečovitě se upínali k tradiční psychologii, která se ovšem odjakživa spíše zabývá hledáním chyb než možnostmi řešení.

Jako rodinný terapeut jsem se běžně setkával s tím, jak na to nadále dopláceli především mladiství a děti. Dospělí pro ně sice měli větší pochopení, nápravné instituce fungovaly humánněji, všeobecná morálka byla méně restriktivní a pedagogové s nimi již nezacházeli tolik, jako by věděli všechno lépe. Ale platilo a dodnes platí, že děti zatěžujeme takovou odpovědností, kterou je připraveno převzít jen málo rodičů, politiků, pedagogů, učitelů a terapeutů. Nikoliv ze zlé vůle – často dokonce z lásky a v dobré víře. Bohužel je to však výsledek (či spíše logický důsledek) toho, nakolik je naše základní představa o dětech a jejich možnostech mylná.

Švédské psycholožce Margaretě Berg Brodénové se to podařilo vyjádřit velmi hezky a stylově v jedné větě, inspirující název této knihy: „Třeba jsme udělali chybu – možná nám děti mohou být rovnocennými partnery.“ /M. B. B. *Mor og barn i Ingenmansland* (Matka a dítě v zemi nikoho), Kodaň 1992/.

Způsob vyjádření Brodénové souvisí částečně s vědeckým kontextem, o kterém píše, a dílem s jejím zvláštním zájmem o ranou interakci kojenců s rodiči. Protože jsem praktik, nikoli badatel, a protože mám zkušenosti z oblasti interakce mezi dětmi a dospělými v širším záběru, formuluji sumu svého pozorování trochu jinak.

Podle mého názoru jsme udělali rozhodující chybu, když jsme vycházeli z předpokladu, že děti nejsou „opravdovými lidmi“ hned od narození. Pokládali jsme je za jistý druh pololidí s určitým sociálním potenciálem, které musíme nejprve podrobit důkladnému působení a manipulaci ze strany dospělých a kteří musejí dosáhnout určitého věku, než je bude možné považovat za rovnocenné, „opravdové“ lidi. Postupně se tuto základní domněnku podařilo formulovat jak vědeckěji,

tak lidověji, ale když na to přijde, není mezi oběma formulacemi velký rozdíl. V obou případech totiž vedou ke stejnému výsledku, kdy musejí dospělí přijít na to, jak děti vychovávat, aby se naučily chovat „lidsky“. Říkáme tomu výchovné metody, a i když jsme postupem času prodiskutovali celou škálu těchto metod – od „volné výchovy“ až po tu „autoritativní“ –, nikdy jsme doopravdy nezpochybnili onen mylný výchozí předpoklad.

Jedním z cílů, které si tato kniha klade, je dokázat, že většina z toho, co tradičně považujeme za výchovu, je jak nadbytečné, tak přímo škodlivé. Zejména v tom smyslu, že to pro děti není jen nezdravé, ale také to blokuje osobnostní růst a vývoj dospělých. A v neposlední řadě to má i destruktivní vliv na interakci dospělých a dětí. Tímto způsobem vzniká začarovaný kruh, který zasahuje do našeho chápání dětské pedagogiky, vyučování, sociální pedagogiky, zacházení s dětmi – včetně rodinné politiky a politiky týkající se dětí.

Moje generace se podílela na vytvoření „vysněného“ odstupu mezi jedincem a společností, iluzi, která byla před pětadvaceti lety logickou součástí zúčtování s autoritami, ale postupem času se stávala čím dál nebezpečnější – především vzhledem ke zredukování jakékoli politiky na prostý diktát peněz. Možná proto dnes víc než kdykoliv dřív platí, že způsob, jakým zacházíme s našimi dětmi, bude pro budoucnost světa rozhodující. Nelze počítat s tím, že by se nám naši „dvoji hru“ ve vztahu k dětem a mládeži podařilo udržet při životě ještě kdovíjak dlouho. Na to mají všechny zúčastněné strany k dispozici až příliš mnoho informací. Nepodaří se nám dlouhodobě unikat tomu, že kážeme ekologii, lidskou vzájemnost a nenásilí, ale zároveň zacházíme s dětmi a mladými lidmi násilně a násilnický – doslova.

Měl jsem po několik let to štěstí, že jsem mohl cestovat a pracovat v různých kulturách, a to mě přesvědčilo, že vývoj, ke kterému došlo mezi dospělými a dětmi ve skandinávských zemích, může v zásadních oblastech posloužit jako model vývoje i v jiných státech. Vše, co na první pohled vypadá jako nedostatek názoru, zmatek a neschopnost jednat, v sobě nese zárodek toho, co se nedá popsat jinak než jako „kvantový skok“ ve vývoji lidstva. Poprvé v novodobé historii jsme připraveni se vážně zamyslet nad nedotknutelností jednotlivce a právu na jeho osobní vývoj na nedogmatickém a neautoritativním základě. Poprvé máme důvod se domnívat, že existenciální svoboda jednotlivce

není pro společnost nebezpečná, ale naopak je pro udržení zdravého společenství možná životně důležitá.

Vztah mezi dospělými a dětmi probíhá na mnoha úrovních a bezpočtem různých způsobů. Je velký rozdíl mezi severní a jižní Evropou, USA a bývalými východoevropskými státy; i uvnitř samotných států panují markantní rozdíly mezi jednotlivými regiony. Na každém území hraje podstatnou roli kultura, politická historie a náboženská příslušnost. A mnoho rozdílů pramení též z toho, jak se na sebe dívá místní obyvatelstvo – a čeho si povšimnou cizinci. Od přistěhovalců do Dánska se lze doslechnout, že si nepřejí, aby se jejich děti podobaly dánským dětem; a Dánové se naopak snadno pohorší, jak fyzicky „markantněji“ zacházejí s dětmi Jihoevropané. Postupně (čím více se zejména USA a evropské země stávají multietnickými a mnohonárodnostními společnostmi) bude, alespoň myslím, důležité být schopen překročit tyto kulturně podmíněné hranice a propojovat jednotlivé styly. Sociální význam rodiny se kulturu od kultury liší, ale existenciální význam rodiny je dle mé zkušenosti všude stejný. Radost z konstruktivní a zdravé interakce je shodná, ačkoli bývá vyjádřena rozdílně. A totéž platí i o bolesti z destruktivních vztahů.

V celé knize budu pro srovnání uvádět „staré“ i „nové“. Ani ne tak proto, abych kritizoval to staré, jako proto, abych poukázal na konkrétní možnosti, jak se zachovat. Při každodenní práci s rodinami a odborníky, kteří se jim věnují, zažívám povětšinou velkou otevřenost vůči cizím názorům. Většina rodičů si v nitru velmi dobře uvědomuje, kdy jedná neúčelně, ale potřebují konkrétní návrhy a příklady, aby mohli vzorce svého chování změnit. Právě tohle je jedna z problematických skutečností současného vývoje – chybějí nám příklady a modely rolí. Tradiční psychologie často zpochybňuje pocity: *Jestlipak rodiče své děti opravdu milují? Nalik syn otce nenávidí? Jak moc se holčička na maminku zlobí...?* Aniž bych podceňoval význam tohoto „klasického vyjádření“ lidských trápení, rád bych zdůraznil, že jsem se nikdy nesetkal s rodiči, kteří by své děti nemilovali, ani s dětmi, které by neměly rády své rodiče. Setkal jsem se však s dětmi i rodiči, kteří nedokázali své vřelé city proměnit v činy.

Dnes jsme poprvé připraveni zabývat se možností, jak nastolit a upevnit rovnocenné vztahy mezi muži a ženami a mezi dospělými a dětmi. V celé lidské historii k tomu zatím nikdy v tak velkém měřítku

nedošlo. Jak my, tak naše děti a vnoučata se skutečně chystáme vkročit na „pole neoraná“. Rovnocennost si žádá i otevřenost a respekt vůči „jinakosti“, což znamená, že se musíme vzdát velké části původních představ o tom, co považujeme obecně za správné a špatné. Nemůžeme si již dovolit pouze nahrazovat jednu metodu druhou. Nebo abych se vyjádřil jasněji – nemůžeme jednoduše pokračovat v pouhé „modernizaci“ našich chybných předpokladů.

Mimo jiné to znamená, že možnosti, které tato kniha navrhuje, jsou míněny jako inspirace k vlastnímu experimentu. Nejsou to příklady k nápodobě a opakování – *nejde o systém*, který by nahradil ten původní. Rodiče nejsou jen různého pohlaví, mají i zcela jiné zkušenosti z vlastního dětství. Všem nám je však společné, že jsme se jako děti naučili určitým, někdy funkčním, někdy vyloženě nevhodným způsobům, jakými navazujeme vztahy s ostatními lidmi. Zda jsme si osvojili více těch prvních nebo těch druhých, není zase tak důležité. Podstatné je, že ve všech dalších rodinách, které založíme, máme možnost se doučit to, co jsme se nedokázali naučit v té původní.

Tvrzení, jež obsahuje titul této knihy, tedy že jsou děti našimi *partnery*, mimo jiné znamená, že děti jsou schopné nám poskytnout odezvu, která by nám mohla umožnit získat zpět naše ztracené schopnosti a pomoci nám zbavit se nefunkčních a nelaskavých způsobů jednání. K tomu je zapotřebí víc než jen demokratického dialogu mezi dospělými a dětmi. Znamená to osvojit si formu dialogu, jíž nejsou zhusta schopní ani mnozí dospělí mezi sebou: totiž rovnocenného, osobního a upřímného dialogu.

Skutečnost, že si musíme každý sám za sebe najít vlastní způsob, který by byl pro nás a naše děti nejpřínosnější, neznamená, že bude všechno stejně dobré nebo že nám „všechno projde“. Budu v knize odkazovat na některé hlavní principy, které samy o sobě (a všechny dohromady) vytvářejí určité měřítko, s jehož pomocí můžeme své jednání posoudit a korigovat.

Povrchní tendence doby, která se soustředí hlavně na vyhledání obětí a označení viníka, s sebou přináší riziko, že se někteří dospělí budou cítit v této knize kritizováni. Neměl jsem v úmyslu nikoho odsuzovat ani označovat jako viníka. Pokud často odkazuji na historickou nebo stávající praxi, je to na základě zkušenosti, že většina lidí porozumí svému jednání (i sami sobě) až poté, co spatří jeho obraz „v zrcadle historie“.

Většinu principů, o nichž se v této knize zmiňuji, jsem si osvojil během práce v Kemplerově institutu; zde jsem ostatně získal i mnoho praktických příkladů, které popisuji na následujících stranách. Velký dík proto dlužím americkému psychiatrovi a rodinnému terapeutovi MUDr. Walteru Kemplerovi a ostatním členům jeho institutu. Především za to, že mi byli inspirací a poskytovali mi nikdy neselhávající důvěru, a to i v době, kdy jsem si – po mnoho let – sám absolutně nevěřil. Stejný dík náleží také příslušníkům oněch mnoha rodin z celého světa, kteří mě vpustili do svého soukromí a nechali mě nahlédnout do svého osobního života. Vzpomínám si až trapně zřetelně na názory a předsudky, jež jsem měl, když jsem se poprvé setkal s japonskou rodinou, s muslimskou rodinou, s první etnicky smíšenou rodinou v chorvatském utečeneckém táboře, s první rodinou amerického alkoholika... a tak dále.

Můj dnes dospělý syn mi třiadvacet let pomáhal integrovat zkušenosti takovým způsobem, jakého je schopen pouze ten, kdo otevřeně a upřímně hledá vlastní život. Platí to i o mé ženě, která mě svým bytím konfrontovala s tím, co, jak pokaždé doufám, jsou již poslední zbytky dětské zaujatosti sebou samým.

Rodinné hodnoty

RODINA JAKO MOCENSKÁ STRUKTURA

Více než dvě stě let se rodina opírala o neochvějný hodnotový základ, který se dnes všude na světě rozpadá a mění. Ve Skandinávii, kde k jeho zániku výrazným způsobem přispěly ženy, došlo k akceleraci vývoje bezesporu díky relativnímu blahobytu a pokrokovým zákonům v sociální sféře. V jiných zemích se daly věci do pohybu například občanskou válkou nebo ekonomickou nouzí.

V obou případech se autoritativní, hierarchicky vybudovaná patriarchální či matriarchální rodinná struktura pozvolna stává minulostí. Děje se to v různém tempu, takže na mapě světa se to jen hemží rozličnými typy rodinných uspořádání. Někteří se snaží zuby nehty držet „starých dobrých“ řešení, jiní více experimentují s novými a přínosnějšími formami lidského soužití. S ohledem na naše zdraví existuje mnoho důvodů, proč tato nová řešení přivítat s otevřenou náručí. Stará rodinná struktura (a část jejích hodnot) byla totiž v mnoha ohledech destruktivní jak pro děti, tak pro dospělé.

V jedné kavárně ve Španělsku

Rodiče se dvěma syny ve věku tří a pěti let dojedli zmrzlinu a dezert. Matka nasliní ubrousek, uchopí nejmladšího pevně pod bradou a otře mu ústa. Hošík protestuje a odvrací hlavu. Matka ho chytne za vlasy, vztekla mu zasyčí do ucha, jak je nesnesitelný, a přitáhne si jeho obličej zpět k sobě.

Starší bratr se chová spořádaně. Tvář mu sice zkříví záchvěv bolesti, ale brzy ji nahradí neutrální výraz. I otci cukne v oku bolestí, ale rychle ji promění v podrážděnou reakci, namířenou proti matce, protože malého nedovede přimět k poslušnosti, aniž by tropili takový hluk.

Malý bráška se z výpadu proti své osobě rychle vzpamatuje, na ulici se po deseti metrech zastaví před výlohou a nadšeně mamince něco ukazuje. Matka mezitím ušla o deset patnáct metrů dál, a rychle se

proto rozhodným krokem vrací. Aniž předmětu hošíkova zájmu věnuje byt' jen jediný pohled, chytne potomka za nadloktí a vleče ho pryč. On ječí, ona se snaží se zatnutými zuby prosadit svou, a opakuje: „*Pontela cara bien!*“ (Utři si pusu!)

Ve vídeňské kavárně

Dva mladé manželské páry, jeden z nich se synem ve věku přibližně pěti let, se usadí u stolu před kavárnou, aby si po nákupech vychutnaly šálek kávy. Objeví se servírka a chlapcova matka pronese: „Dáme si kávu, co si dáš ty?“

Chlapec zaváhá a pak řekne: „Já přesně nevím, na co mám chuť.“

Matka se podrážděně obrátí k obsluze: „Dejte mu džus.“

Číšnice přinese kávu a džus a po chvílce chlapec slušně a opatrně praví: „Mami, dal bych si radši colu s citrónem, kdyby to šlo...“

Matka: „Proč jsi to neřekl hned? Koukej vypít ten džus!“ A jedním dechem se obrací k obsluze: „Malý si to rozmyslel. Prosím vás, doneste mu colu s citrónem, ať od něj máme pokoj!“

Po deseti minutách, zatímco se dospělí bavili vzpomínkami na dovozenou a chlapec seděl tiše na místě a rozhlížel se kolem, matka mrkne na hodinky a zlostně se na něho osopí: „Koukej dopít tu colu!“

Hoch ožije: „Už půjdeme?“

Matka: „Jo, musíme honem domů. Koukej to dopít!“

Kluk spolyká obsah sklenice na jedno nadechnutí a s radostí oznámí: „Hotovo. Že jsem to vypil rychle, viď, mami?“

Matka jeho výpověď ignoruje a dospělí pokračují v rozhovoru. Chlapec sedí vychovaně a tiše dál, a poslouchá je. Za půl hodiny se opatrně zeptá: „Mami, kdy už půjdeme?“

Matka (nahlas a zhurta): „Už nechci slyšet ani slovo! Jestli toho ne-necháš, půjdeš doma rovnou do postele. Je to jasný?“

Chlapec svěsí ramena a rezignuje. Zbývající dospělí pokývají uznale hlavou a manžel matku pohladí po ruce na důkaz souhlasu s jejím jednáním.

Autobusová zastávka v Kodani

Babička se dvěma vnučky ve věku přibližně čtyř a šesti let čekají na autobus. Čtyřletý chlapec zatahá babičku za rukáv a řekne: „Babí, mně se chce čůrat.“

Babička: „S tím se teď nedá nic dělat. Jedeme domů, vydrž to!“

Chlapec: „Ale mně se chce hodně!“

Babička: „Udělej, co babička říká, a basta! Podívej se na sestřičku, jak je velká a rozumná.“

Chlapec: „Jenže mně se chce čůrat... hrozně moc!“

Babička: „Tys neslyšel? Vyčůráš se až doma. Jestli budeš zlobit, řekne to babi mámě, to se spolehni. A už s babičkou do města víckrát nepojedeš!“

Několik set let jsme děti učili respektu vůči autoritám, moci a násilí – ale neučili jsme je lidskosti.

Dospělí citovaní v předchozích příkladech nejsou špatní lidé. Milují své děti a vnoučky a jsou z nich unešení, když se chovají spořádaně, legračně nebo roztomile. Jednají necitelně jen proto, že je to tak naučili; naučili je chápat necitelnost jako láskyplné jednání a skutečně láskyplné jednání odsuzovat jako nezodpovědnost.

Staletí existovala rodina jako mocenský systém, ve které měli muži moc nad ženami a dospělí nad dětmi. Moc to byla úplná a zahrnovala jak sociální, politickou tak i psychologickou rovinu. Hierarchie v rodině nikdo nezpochyboval: na prvním místě byl muž, pak žena – za předpokladu, že v rodině nebyli nedospělí chlapi –, potom chlapi a nakonec dívky. Vydařené manželství spočívalo ve schopnosti a ochotě ženy podvolit se mužově vůli. Výchova dětí měla jasný cíl: naučit děti podrobit se a přizpůsobit se držitelům moci. Mocenská struktura rodiny byla autoritářská a chybějící schopnost nebo vůle spolupracovat se v ní proto logicky nahrazovala užitím fyzického násilí a/nebo omezováním již beztak omezené osobní svobody jednotlivce.

Na konci dvacátého století jsme se začali zajímat o děti jako samostatné, duchovní a psychologické bytosti, jejichž *bytí* má patrně vliv na jejich vývoj a na to, zda budou v životě prospívat. Ve dvacátých letech 20. století na sebe začaly rozhodujícím způsobem upozorňovat ženy a chtěly být brány vážně – jak lidsky, tak i sociálně a politicky. V průběhu následující první poloviny století ztratila rodina postupně autoritativní charakter, ale samotná struktura moci, na jejímž základě se odehrával rodinný život, se nezměnila.

Těm, kdo se dokázali přizpůsobit, poskytovala rodina bezpečné útočiště, ovšem na silnější osobnosti působila „rodinná souhra“ až destruktivně. Ti, kteří byli poškozeni, a vyvinuly se u nich nežádoucí symptomy, byli (pedagogicky a psychiatricky) ošetřeni s jasným cílem je do mocenské struktury rodiny znovu zařadit.

V (nemnohých) případech, kdy byli do léčby žen a dětí zapojeni i manželé a rodiče, byli nabádáni k porozumění, lásce a důslednosti, ale nikdy ne k tomu, aby se vzdali části své moci. Logicky pak byly nejběžnějším výsledkem takové terapie opakovaná hospitalizace, nepovedené pokusy o resocializaci, nucená medikace a urychlený sociální propad. O rodině za „starých zlatých časů“ se dá říct mnoho, ale pro existenciální vývoj a prosperitu jedince byla zdravá jen výjimečně. Viděno ze sociálního hlediska slavila z převážné části úspěchy, ale hned pod sociálním povrchem byly škodlivé procesy do očí.

Určitým způsobem je tento popis pochopitelně útržkovitý a nespravedlivý. I v minulosti měl rodinný život svou světlou a příjemnou stránku a byl naplněn šťastnými okamžiky. I tehdy se samozřejmě mezi lidmi dařilo lásce a ono bezvýhradné podvolení v sobě neslo zvláštní formu bezpečí, dobře známou například „přizpůsobeným“ jedincům z totalitních společností.

Jeden ze zásadních problémů mnohých moderních rodin spočívá v tom, že se v debatách o výchově používá jazyk z dob, kdy dobrou rodinou byla rodina nekonfliktní a kdy bylo duševní zdraví chápáno velmi odlišným způsobem, než je tomu dnes. Kdyby některá ze slov a pojmů, kterým se budu v následujících částech věnovat, měla přežít do budoucnosti, musejí se naplnit zcela jiným obsahem, než tomu bylo doposud.

Výchovné metody

Ve Skandinávii zacházíme s pojmem „výchovné metody“ naprosto samozřejmě již od poloviny sedmdesátých let 20. století. Ze starého pohledu na děti to dává i jistý smysl: Děti jsou potenciálně zvířecí povahy a jsou asociální, proto s nimi dospělí musejí zacházet pomocí metod, aby se sociálně a lidsky vyvinuly. Metody se opírají o různá ideologická zdůvodnění, ale jejich nutnost nikdo nezpochybňuje.

Dnes víme, že jsou děti opravdovými lidmi již od počátku, a je tedy absurdní se nějakými výchovnými metodami zabývat. Kdybychom užili